

Houtverduurzaming en milieu: werkelijk een spanningsveld?

Ook van de spreker Holger Militz is geen schiftelijke bijdrage voor het NBT ontvangen. De strekking van zijn lezing was dat houtverduurzaming zoals die op dit moment in Nederland plaatsvindt - met moderne technieken in gespecialiseerde bedrijven - aan-

zienlijk minder milieurisico's kent dan de meeste alternatieven die hiervoor op dit moment beschikbaar zijn. Dit geldt zeker als het gaat om alternatieven als gebruik van tropisch hardhout, kunststoffen, aluminium of met oude technieken verduurzaamd hout dat

nog steeds vanuit andere landen geïmporteerd mag worden. Houtmodificatie, zoals het PLATO-proces, kan in de nabije toekomst in veel gevallen wél een goed alternatief vormen.

Ad Olsthoorn

Verslag van de forumdiscussie

Milieuvriendelijk imago van hout terecht!

Gedurende de dag hadden de sprekers in hun verhalen al laten doorschemeren dat de vraag uit de titel van de Studiekringdag positief kon worden beantwoord, ondanks een aantal gebreken in de gegevensvoorziening. In de slotdiscussie werd een aantal zaken aangescherpt onder leiding van dagvoorzitter Frits Mohren.

Hoe breng je een positieve boodschap?

Volgens Leffert Oldenkamp en Louk Dielen was het duidelijk dat bosbouwers het goed doen, een goed bosbeheer voeren. Ze hebben dus gelijk. Maar krijgen ze het ook? Dielen vond dat Heiner Schanz goede elementen had aangedragen om te gebruiken bij de communicatie. De sector moet niet achterover gaan leunen, maar moet actief optreden. Kees van Vliet concludeerde uit de inleiding van Dielen dat zowel het bos zelf als het product hout positief bekend staan bij veel mensen, maar dat het zwakke punt juist de handeling tussen bos en hout is: de kap van bomen. Dat onderwerp zou dus ei-

genlijk de meeste aandacht moeten krijgen in de communicatie. Daarbij moet je geen top-down benadering volgen, maar ook rekening houden met het wereldbeeld van mensen, zoals Schanz heeft aangegeven. Volgens Schanz moet de boodschap ook inhoudelijk kloppen en moet er een dialoog op gang komen. Bij een valse boodschap is er sprake van manipulatie.

Michiel Houtzagers vroeg zich af of de Stichting Bos en Hout een rol kan vervullen in de communicatie. Dielen zag voor SBH vooral een rol in de gegevensvoorziening en onderstreepte nog eens dat certificering van bosbeheer een krachtig argument is om voor de buitenwereld ondubbelzinnig aan te tonen dat het beheer op een juiste manier wordt uitgevoerd. Dit levert ook voor een LCA van hout belangrijke gegevens. De sector heeft problemen om acties te bundelen. Herman van der Meiden vond een confrontatie op zichzelf niet altijd een probleem. Het kan ertoe leiden dat standpunten van beide zijden duidelijk op een rij worden gezet.

Dit kan later tot consensus leiden. Hij vond wel dat de milieubeweging beter was in communicatie dan de bosbouwsector, die wellicht teveel onenigheid naar buiten brengt.

Rob Nas miste de vaak leidende rol van politici in de keuze van de te bespreken onderwerpen. Angeline de Beaufort haakte hierop in door het voorbeeld te geven van het verloop van de discussies rond golfkarton. Door discussies in de media en in de politiek, werd in het begin alleen naar golfkarton zelf gekeken, dus werd het terugbrengen van de milieubelasting gezocht in het lichter maken van de verpakking. Later werd door een verbeterde analyse duidelijk dat het ging om de gehele levenscyclus (inclusief vervoer) van een product: dat hele systeem moet worden geoptimaliseerd. Toen bleek dat het gewicht dan geen grote rol speelt, maar dat bijvoorbeeld stevigheid ook heel belangrijk is in de LCA. In dit geval bleken zelfs zwaardere dozen een gunstig milieu effect te hebben. Met de LCA als methodiek kon dit op een

neutrale manier worden aange-
toond.

Geeft een Lyfe Cycle Analysis ondubbelzinnig inzicht in de problematiek?

Holger Militz toonde zich wat geërgerd. Hij vond dat bij houtverduurzaming de resultaten van de LCA niet goed gebruikt worden: er wordt één punt uitgehaald, en vervolgens worden houtverduurzamingsmiddelen gewoon afgeschoten. Hij dacht dat de omvang van de sector een voorname rol speelde, en bij kamervragen hadden politici er geen problemen mee om houtverduurzaming in Nederland vrijwel geheel onmogelijk te maken, terwijl er nog wel verduurzaamd hout ingevoerd mag worden. Het leek hem dus dat de informatie uit een LCA niet altijd gebruikt werd in de afwegingen. Louk Dielen vond dat dan ook een argument om een pro-actieve houding aan te nemen, in plaats van een defensieve of afwachterende houding. Maak zelf het onderwerp bespreekbaar, dat is productiever. Potentiële concurrenten (staal, aluminium en kunststoffen) zoeken ook naar een oplossing, evenals bedrijven. De kunststof-industrie heeft in Europees verband zelfs 10 mensen aan het werk om informatie te verzamelen voor LCA vergelijkingen, zoals Angeline De Beaufort eerder op de dag reeds verteld had. Heiner Schanz vindt drie stappen belangrijk om een krachtige boodschap te hebben: a) zorg dat je de terminologie bepaalt (hóe praten mensen erover); b) sluit strategische allianties (zoek juist op wie de discussie aangaat); en c) gebruik contacten in je netwerken (om je beleid op allerlei niveaus duidelijk te maken).

Nas signaleerde dat de consument ook met een probleem zit, als je ziet hoeveel houten vloeren er in betonnen flats gelegd wor-

den. Heeft de consument wel iets te vertellen over hoe zijn huis gebouwd wordt? Zelfs houtactivist Peter Fraanje bleek ook in betonnen flats te hebben gewoond, waar hij vervolgens houten vloeren in moest leggen. Hij was van mening dat relatief makkelijk aan de consument duidelijk kan worden gemaakt dat Nederlands hout fantastisch is, zeker als er geen chemicaliën aan worden toegevoegd. Staatsbosbeheer gaf volgens hem het goede voorbeeld, door certificering van bosbeheer. Dan wordt ook duidelijk dat hout een vernieuwbare grondstof is. Hij raadde iedereen daarom aan niet teveel te truzelen met certificering. Holger Militz was het ermee eens dat verduurzaming met chemische middelen niet nodig is voor binnengebruik; voor buitengebruik vond hij verduurzaming een verantwoorde methode en je moet die twee niet door elkaar halen. Als er voor een van de twee geen alternatief is, haken mensen misschien geheel af om hout te gebruiken. Fraanje bleek zeer enthousiast over de gebruiksmogelijkheden van Tanne kastanje en Robinia, zeer geschikt voor hekjes en vlonders. Verduurzaming was volgens hem dan niet nodig.

Buitendijk vroeg of Fraanje van de praktijk bij damwanden op de hoogte was en dat verduurzaming daar de enige oplossing was voor een lange levensduur van het hout. Fraanje vond dat er met wilg ook goede resultaten te boeken zijn. In Nederland is daar eeuwenlang ervaring mee; dat is met de huidige belangstelling voor natuurvriendelijke oevers weer zeer actueel. Milieudeskundige Fraanje is auteur van "Renewable resources for building materials", "Verantwoord houtgebruik in Nederland" en "Natuurlijk bouwen met hout." Hij daagde mensen uit om een probleem te noemen, en hij zou een oplossing

met hout noemen. Daarbij is altijd het ontwerp en de constructie ook belangrijk. Hout wordt vaak niet juist toegepast, kozijnen moeten bijvoorbeeld altijd worden teruggeplaatst in de gevel. Om architectonische redenen wordt hiervan vaak afgeweken, en dat heeft een groot effect op de levensduur. Volgens Buitendijk is het soms wel een probleem om voldoende grondstof voor een bepaalde houttoepassing te krijgen. Fraanje vond dat geen echt probleem, omdat je niet alleen naar Robinia of Tanne kastanje hoeft te kijken, met vuren, lariks en zelfs populier is goed te bouwen.

Allianties en Wereldbeeld

Derk de Groot wilde zich graag verplaatsen in degenen waarmee gecommuniceerd moet worden, en wilde daarmee ook allianties sluiten. Hij zag de consument als strategische partner, maar ook de natuurbescherming. Hij vroeg zich af of het bosbeheer acceptabeler zou worden als de invloed van het beheer op biodiversiteit betrouwbaar in een LCA verwerkt kan worden, denk aan de bijdrage van Van Dobben. Kees de Lange herinnerde aan een eerdere bijdrage op een Studiekringdag van de filosoof Kockelkoren (NBT 1997, nummer 6): achter natuur zit vaak veel sterven verborgen, een voorbeeld van het slachthuisdilemma dat Schanz ook noemde. Hoe kun je dat integreren ("metamizen") ten bate van de informatievoorziening? Schanz waarschuwde ervoor om niet zomaar het wereldbeeld van een andere partij over te nemen. Je moet wel rekening houden met het wereldbeeld van de ander. Vaak blijkt daarin een verklaring te vinden, als de communicatie niet werkt. Vertrouwen is ook een sleutelwoord. Als boseigenaren iets zeggen en de anderen vertrouwen hen niet, komt de boodschap niet aan. De argumen-

tatie moet geaccepteerd worden door de ander. Zijn verhaal is ook niet bedoeld als een recept om voorlichting op te zetten, maar wel wil hij op deze manier bijdragen aan het vermijden van eindeloze discussies. Dielen komt terug op de vraag van De Groot: je moet dus weten wat je zelf wilt. Dan proberen een win-win situatie te creëren. Kijk naar Shell en Natuur en Milieu, deze werken nu samen aan zonnepanelen, na alle problemen met de Brent Spar enige jaren geleden. Hij noemt het driedimensionaal denken: naast een productieketen en kennis heb je ook draagvlak nodig. Soms zitten daarin zelfs de meeste projectkosten. Zo zijn in een energieteeltproject bijvoorbeeld de provincie, gemeenten, Natuurmonumenten, Natuur en Milieu en milieufederaties betrokken. Alle betrokken groepen moeten worden gemobiliseerd. Dit is de enige weg voor nieuwe ontwikkelingen. James Brenninkmeijer probeert, als nieuw lid van de vereniging, Schanz uit te dagen toch advies te geven hoe als groep draagvlak te creëren. Schanz kan deze oplossing niet bieden, maar adviseert er goed over na te denken hoe binnen de EU bijvoorbeeld de bosbouwsector is samengegesteld. Zijn hierbij de natuurbeschermingsorganisaties inbegrepen of niet? En de maatschappij? Het maakt voor je aanpak veel uit of je deze groepen wel of niet meerekent. De discussie over certificering heeft veel duidelijk gemaakt, deze wordt nu als proactieve stap door veel boseigenaren geaccepteerd. Je moet dus het begrip "sector" steeds definiëren. Dit is juist de uitdaging. Frits Mohren concludeert dat dan een eerdere opmerking van Van der Meiden na een van de inleidingen moeilijk in te vullen is. Van der Meiden wilde graag een uitspraak van de bosbouwsector als geheel. Wie is dit dan?

Rob Nas ziet dit niet zo somber: Bosbouw wordt steeds meer natuur genoemd. Daar moeten we in mee gaan, in de natuur zitten partners. Zelfs Natuurmonumenten afficheert zich met bio-energie. Omdat er natuur- en recreatieaspecten aan het bosbeheer zitten, moet het makkelijk zijn om partners te vinden. We moeten het wel goed doen, anders verdampen we binnen de discussies van anderen over bosbeheer. Van der Meiden wil daarentegen graag de groep beperkt houden tot de professionele bosbouwers. Op die manier blijft het beter wetenschappelijk verantwoord. Je ziet nu al dat er nauwelijks nog bosbouwers zitten op belangrijke plaatsen in Den Haag. Houdt het in eigen hand. Willem de Beaufort is het met Schanz eens en vindt juist dat je de ontwikkelingen binnen de bosbouw beter begrijpt als je de samenleving als geheel begrijpt, en wil zich niet geïsoleerd opstellen. Als je de dialoog op die manier aangaat speel je uiteindelijk een grotere maatschappelijke rol. Dus de sector dient antwoord te geven op de volgende vragen: wie vormen samen de sector, welke communicatiekanalen en -methodieken dienen te worden gebruikt en op wie is de communicatie gericht (wie zijn de doelgroepen).

Wim Vons vond dat er bij bio-energie een parallel ligt met Shell: je moet elk product zo goed mogelijk afleveren. Dat draagt ook bij aan de acceptatie. Jan Bervaes vond dat we ook niet te pessimistisch moeten zijn. Als je de parallel met vlees neemt: er zijn geen principiële niet-houtgebruikers, terwijl er wel vegetariërs zijn. Fraanje heeft reeds veel gepubliceerd over het cascade-gebruik van hout: diverse malen hergebruik van hout met uiteindelijk energieteerugwinning bij verbranding van het afval. Hij

noemde dit een mooie manier om het dilemma van de kap van hout te vermijden, en een oplossing voor de vraag van Schanz: "If timber would not need cutting." Op die manier schaamt Fraanje zich niet om een groot-houtgebruiker te zijn.

Frits Mohren sloot de discussie en dankte ieder voor de enthousiaste bijdragen. De discussie zal ongetwijfeld wel even voortduren. Ies Zonneveld concludeerde tot slot dat natuur en milieu steeds meer met elkaar te maken krijgen. Er is wel iets gebeurd sinds zijn afstuderen. We moeten hiermee steeds beter leren omgaan. Hij deelde vervolgens enig geestrijk vocht uit aan de sprekers en de dagvoorzitter, zonder conserveringsmiddelen en van een zo goede kwaliteit dat er geen promotie meer nodig is.

Afscheid van Ies Zonneveld als voorzitter Studiekring KNBV

Deze dag was de laatste dag van een tienjarige periode dat Ies Zonneveld in functie was als voorzitter van de studiekring. Al aan het begin van de dag had Willem de Beaufort hem hartelijk bedankt voor zijn inzet om steeds een boeiende dag te organiseren, steeds tussen wetenschap en maatschappij. Daarbij bleken Zonnevelds scripties van destijds altijd een nuttige inspiratiebron. De Beaufort wenste hem nog vele jaren, bijvoorbeeld varend in zijn geliefde Biesbosch. Tevens traden Piet Bakker en Hans Jansen af als lid van het Studiekringbestuur; zij zijn respectievelijk tien jaar en acht jaar in functie geweest. Tijdens de najaarsbijeenkomst zullen de nieuwe leden van het Studiekringcommissie worden benoemd. Zonneveld waarschuwde dat hij zich volgende keren niet zou hoeven in te houden tijdens de discussie! We zullen nog veel van hem horen.